

VÝKON TRESTU V TRESTNICI BORY V LETECH 1878-1938

P a v e l T a u š e k

Trestnice na Borech, uvedená do provozu v červenci 1878, byla již od samého počátku plánována a budována jakožto vězeňské zařízení fungující na principu tzv. progresivní (třídní) vězeňské soustavy, spočívající v dělení vězňů do jednotlivých tříd podle morálního stavu odsouzeného a závažnosti jeho zločinů. V konkrétních podmínkách borské trestnice bylo náplní trestu všech trestanců kromě samotného věznění také pracovní činnost a jejich vzdělávání.

Přesný rámce výkonu trestu na Borech upravoval domácí řád pro trestnici na Borech vydaný 2. dubna 1878. Po příchodu do výkonu trestu byl každý odsouzenec prohlédnut lékařem, prošel hygienickou očistou, musel odevzdat své civilní šaty a osobní věci a byl oblečen do ústavního oděvu. Úřednická konference pak každému nově přibylému trestanci určila disciplinární třídu. Zpravidla byl každý nový trestanec umístěn do samovazby, pouze na vyjádření lékaře, že trestanec není ze zdravotních důvodů schopen pobytu v cele samovazby, byl hned zařazen do vazby společné. Do samovazebních cel se umísťovali vězni podle zákona z 1. dubna 1872, podle něhož si měl vězeň první část svého trestu odpykat právě v samovazbě. V samovazbě měl být nejméně 8 měsíců, nejdéle však 3 roky, na doporučení lékaře mohla být samovazba ukončena dříve. Jistou výhodou samovazby bylo zkracování celkové doby trestu, protože za každé dva dny v samovazbě se odsouzenému započítávaly tři dny odpykaného trestu.

Po přechodu do společné vazby zůstával trestanec v nejnižší, I. disciplinární třídě. Do II. disciplinární třídy mohl být trestanec povýšen nejdříve po pěti měsících výkonu trestu a za předpokladu, že náležitě plní pracovní povinnosti a chová se vzorně. V opačném případě mohl být vězeň sesazen do nižší disciplinární třídy. Nejvyšší disciplinární třídou byla třída III. Zařazování do disciplinárních tříd umožňovalo personálu trestnice účinně na vězně působit,

neboť s postupem do vyšší třídy byly spojeny i větší výhody pro trestance. V I. třídě si mohl trestanec v neděli nakupovat takzvané vedlejší požitky až do částky 20 krejcarů, v II. disciplinární třídě se hranice částky zvyšovala na 40 krejcarů a kromě nedělí směl trestance nakupovat vedlejší požitky i ve svátek. Trestanec v nejvyšší, III. disciplinární třídě, si mohl přilepšovat až do částky 40 krejcarů, a to v neděli, v úterý a ve čtvrtek. S nejvyšší disciplinární třídou byly také spojeny výhody týkající se návštěv. Odsouzený v této třídě mohl mít návštěvu jednou za měsíc, kdežto ostatní vězni pouze jednou za dva měsíce. Navíc navržení na podmíněčné propuštění mohlo být podáno jen u vězňů III. disciplinární třídy. Aby personál trestnice na první pohled poznal, do jaké disciplinární třídy ten který trestanec patří, nosili vězni barevné nákrčníky: v I. třídě bílé, ve II. žluté a ve III. disciplinární třídě černé. V roce 1921 byla provedena dílčí změna v barevném označení, kdy odsouzení II. třídy začali nosit nákrčník modrý. Odsouzení ze samovazby nosili na oděvu žlutý kovový štítek s číslem své cely, takže i u těchto vězňů dozorce okamžitě poznal, do jaké cely náleží.

Denní režim však platil pro všechny vězně stejně. V letních měsících (od 1. dubna do 30. září) museli vězni vstávat v pět hodin ráno, v zimním období o hodinu déle. V neděli a o svátcích byl budíček v šest hodin. Po snídani a ranních bohoslužbách byli trestanci odváděni do práce. Od 12 do 13 hodin panoval v trestnici polední klid, během něhož byly roznášeny na jednotlivé cely obědy. V jednu hodinu začínala odpolední pracovní směna, ta trvala do 17 hodin, s výjimkou trestanců podléhajících ústavnímu školnímu vzdělávání, kteří končili s prací v 15 hodina a pak následovalo dvouhodinové vyučování, přičemž se jim vyučování započítávalo do celkové odpracované doby. Po odpolední pracovní době se vydávala večeře. Večerka pro všechny odsouzené byla ve 20.30.

Přesně definována byla i hygiena vězňů. Osobní prádlo bylo vyměňováno týdně, ručník, kapesník a ložní prádlo se vyměňovalo měsíčně. Koupat se odsouzení mohli jednou za měsíc, častější koupele mohl doporučit lékař. Jednou za týden se trestanci holili a jednou za dva měsíce stříhali. Pokud se trestanec

vzorně choval, mohly mu být delší vlasy a vousy poslední tři měsíce před propuštěním na svobodu ponechány.

Trestanec měl nárok na vycházku v trvání jedné hodiny denně, v neděli a svátek pak byla vycházka dvouhodinová. Z vycházek byli vyloučeni trestanci, kterým byl jako disciplinární trest uložena samovazba. Pokud disciplinární trest samovazby trval déle než 48 hodin, měl odsouzený právo na jednu vycházku za dva dny v trvání jedné hodiny. Tato vycházka pak musela probíhat odděleně od ostatních trestanců.

Dopisy podléhaly cenzuře prováděné duchovním správcem. Intervaly korespondence se lišily podle disciplinární třídy: 14 dní ve III., 1 měsíc ve II. a 6 týdnů v I. Návštěvy se odbyvaly v hovorně a za přítomnosti dozorce. Návštěvu rodiny či příbuzných měl právo trestanec odmítnout. Návštěvy měly zakázáno donášet potraviny.

Pokud se vězeň provinil proti řádu trestnice, mohl být postižen disciplinárními tresty ukládanými ředitelem trestnice, v závažných případech mohly být tresty projednávány i v úřednické konferenci. Stupnice disciplinárních trestů byla následující:

1. Domluva bez nebo v přítomnosti dalších osob.
2. Uložení těžší nebo méně výnosné práce.
3. Omezení nebo dočasné odejmutí vedlejších požitků.
4. Odejmutí ranní polévky.
5. Půst o chlebu a vodě.
6. Tvrdé lože.
7. Samovazba v kárné cele.
8. Vazba v temnici
9. Sesazení do nižší disciplinární třídy.

Pokud se trestanec dopustil závažného provinění, zejména napadení jiného vězně či dozorce, mohl ředitel trestnice nařídit nasazení okovů.

Zvláštnímu režimu podléhali političtí vězni. Ti měli oproti kriminálním vězňům značné výhody. Směli si ponechat své oblečení, nemuseli pracovat, měli možnost stravování na svůj vlastní náklad (jídlo jim bylo donášeno z blízkého hostince U Třech mušketýrů), nebyli povinni uklízet cely (úklid za ně prováděli domácí dělníci-běžní vězni). Političtí vězňové si dále mohli nechat donášet tisk a knihy, psát a pod. Výkon trestu probíhal vždy v samovazbě. Političtí vězni také mohli psát dopisy bez omezení, ale i jejich korespondence podléhala cenzuře. Dále směli tito vězni kouřit a k obědu a k večeři si směli nechat donést přiměřené množství piva nebo vína. Jestliže se politický vězeň provinil proti řádu, mohly mu být ředitelem uděleny tyto disciplinární tresty:

1. Důtka.
2. Půst.
3. Temnice.¹

Výhody politických vězňů způsobovaly menší problémy v druhé polovině třicátých let. Tehdy si v borské trestnici odpykávali své tresty i političtí vězni z řad aktivistů SDP, kteří byli odsouzeni za činy proti republice. Na jejich zvýhodňování rozhořčeně poukazovali kriminální vězni, kteří argumentovali tím, že oni, ačkoliv se dopustili například jen krádeže, což je podle nich nesrovnatelně lehčí provinění než úklady proti československému státu, podléhají tvrdému režimu, zatímco zmiňovaní političtí vězni mají na Borech lehký život. Se stížnostmi souhlasila i část vězeňské stráže, neboť i vůči ní dávali zmiňovaní političtí vězni svůj statut patřičně najevo.²

Zaměstnávání odsouzených přiměřenou prací bylo jedním ze základních principů fungování borské trestnice. Zařazení vězně na určitou práci záviselo na jeho dosavadních znalostech, schopnostech a dovednostech, chování v trestnici a

---

¹ Z historie útvaru SNV Plzeň, SNV Plzeň, Plzeň, 1978. Kašpar, K.: Historie a vývoj vězeňství v Plzni, rukopis, nepubl.

² Hlášení inspektora vězeňské stráže řediteli trestnice, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1935-1937.

pochopitelně bylo také ovlivňováno tím, jaký druh práce a v jakém rozsahu měla správa trestnice v tu dobu pro vězně k dispozici.

Ve vlastním areálu trestnice mohli být trestanci zaměstnání jako domácí dělníci, to znamenalo úklidovými a údržbářskými pracemi v trestnici a v zaměstnaneckých domech, nebo výrobou v jedné z dílen umístěných v suterénních prostorách trestnice. Na samém počátku provozu trestnice pracovalo 69 trestanců na dokončovacích pracích pro firmu Schom a Veselý do poloviny září 1878. Stravování v trestnici obstarávala firma Heller, pro kterou pracovalo trvale pět vězňů od srpna 1878. Vlastní řemeslné výrobě se v trestnici věnoval značný počet trestanců. Jejich prvním zaměstnavatelem se od srpna 1878 stala firma Stein, pro ni trestanci vyráběli a lepili papírové kornouty. V září zahájila v trestnici činnost firma Letzengroschen zabývající se výrobou obuvi, jeden z nejvýznamnějších zaměstnavatelů borských trestanců. Pro tuto firmu pracovalo v prosinci 1882 140 vězňů. Za Rakouska-Uherska se na Borech postupně rozvinula výroba knoflíků z rohoviny, tkaní látek, výroba kolíčku na pádlo, bičů, kartáčů, zlacených lišt pro rámování obrazů, v dílnách se dokonce pracovalo s využitím parního stroje.

Z práce trestanců pochopitelně měla nemalý zisk trestnice, respektive ministerstvo spravedlnosti. Již v době monarchie ale byla práce trestanců pro soukromé firmy trnem v oku sdružením podnikatelů a živnostenským komorám, kteří v laciné práci trestanců spatřovali nekalou soutěž a poškozování ostatních konkurenčních firem daného odvětví. A tak si stěžovala například Obchodní a živnostenská komora jménem společenstva mužských krejčí v Plzni Státnímu zastupitelství a ve své stížnosti z 15.6. 1894 uvádí: *„Pan Antonín Gallant vzdor závazku smlouvou převzatému zneužívá práce trestnické ku soutěži s mistry krejčovskými v Plzni. Ježto pak při panujícím nedostatku výdělku při živnosti krejčovské jest soutěž tato zdejšími mistrům jakož i jejich dělnictvu velice na újmu, dovolujeme si opětovati svoji uctivou žádost, by při nastávajícím právě*

projítí smlouvy s panem Antonínem Gallantem síly trestnické ani tomuto ani jinému podnikateli odvětví krejčovského nadále propůjčovány nebyly.“³

Za první republiky byla řemeslná výroba v trestnici ještě rozšiřována a došlo i k drobným stavebním úpravám v suterénu trestnice, kde se dílny nacházely, aby se tak pro každou dílnu zajistilo dostatečné zázemí nejen pro vlastní výrobu, ale i pro sklady surovin a hotových výrobků. Ze zachovaných plánků⁴ na adaptace dílen v borské trestnici tak můžeme zjistit, že v roce 1929 byly v provozu dílna na rákosové výrobky, dílna čalounická, tkalcovská, knihařská, sáčkařská, kokosových výrobků, krejčovská, obuvnická, truhlářská, hračkářská a dílna pro stavební práce. Za první republiky byly významným odběratelem výrobků trestnice kromě soukromých podniků také velké státní instituce, zejména armáda a státní dráhy, které odebíraly ve velkém například rohožky. I přes snahu správy trestnice byly některé výrobky trestanců na trhu příliš drahé, což byl ve třicátých letech i případ kartáčnických výrobků, a tak kartáčnickou dílnu zachránil jen odběr výrobků justičními úřady a opět armádou a železnicí. Výrobu rákosových a kokosových rohožek v trestnici provozovala firma Kaš'ák, pro kterou trestanci kromě toho vyráběli i kožené brašny. Kožené brašny však podle zprávy ministerstva spravedlnosti šli v tuzemsku v polovině třicátých let také špatně na odbyt, neboť o toto relativně luxusní zboží v nedobré ekonomické situaci nebyl zájem.

Kromě řemeslné práce, vykonávané povětšinou přímo v areálu trestnice, byli trestanci zaměstnáváni také zemědělskými pracemi. V případě, že vězni pracovali na hospodářství náležející přímo trestnici, získané naturálie mohly být použity pro zajištění a zlepšení stravy vězňů, přebytky případně odprodávány. Jestliže trestanci pracovali na polnostech náležejících soukromému majiteli, dostávala trestnice za jejich práci peníze podle uzavřené smlouvy mezi trestnicí

---

³ Dopis Obchodní a živnostenské komory v Plzni Státnímu zastupitelství v Plzni z 15.6. 1894, soukromý archiv K. Kašpara.

⁴ Plánky dílen v trestnici Bory z roku 1929, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1928-1929.

a majitelem, případně nájemcem hospodářství. Z hlediska zabezpečení přepravy trestanců na polní práce a jejich ostrahy bylo pochopitelně nejvýhodnější najít lokalitu pro zemědělské práce v těsné blízkosti trestnice, ne vždy to ale bylo možné. Jsou doloženy práce trestanců na polnostech od trestnice relativně dost vzdálených, například v Bělé (okres Plzeň-sever) v roce 1921. Nejvýznamnějším zemědělským zaměstnavatelem borských trestanců byl již za Rakouska-Uherska velkostatek v Liticích u Plzně, jehož nájemci byli s trestaneckou prací velice spokojeni a pro správu trestnice znamenala spolupráce s velkostatkem finanční přínos. Konkrétní představu o cenách za práci trestanců v zemědělství na sklonku 19. století si můžeme udělat ze zachované korespondence mezi správou trestnice a nájemcem litického velkostatku Antonínem Šimandlem. V roce 1897 platil Šimandl trestnici za jednoho trestance 45 krejcarů denně a navíc je do práce i z práce přepravoval vlastním povozem. Systém poskytování trestaneckých pracovních sil litickému velkostatku za denní poplatek se udržel až do dvacátých let. V roce 1923 ředitel trestnice JUDr. Kočí ve svých snahách o pozvednutí trestnice neopomněl ani práci vězňů a rozhodl se prosadit, aby trestnice zakoupila litický velkostatek a mohla tak hospodařit na svém. S prodejem či pronájmem litického velkostatku souhlasili jak ministerstvo spravedlnosti jakožto nadřízený orgán, tak i správa Thurn-Taxiského panství, jemuž statek patřil, a tak JUDr. Kočímu podařilo projekt zrealizovat.⁵

---

⁵ Zpráva ministerstva spravedlnosti o inspekci trestnice provedené dne 27.,29.-31.5 vrchním odborným radou JUDr. Stanislavem Trojanem a vrchním účetním tajemníkem Bohdaneckým z 21.6. 1935, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1935-1937. Zpráva ředitele Vlasáka ministerstvu spravedlnosti o výsledcích prohlídky oddělení trestanců na dvoře v Bělé z 15.9. 1921, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1921-1927. Dopis správy Thurn-Taxiského panství Chotěšov z 30.12. 1923, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1921-1927. Dopis ředitele trestnice JUDr. Kočího ministerstvu spravedlnosti z 1.11. 1923, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1921-1927. Žádost ředitelství trestnice o povolení koupě velkostatku Litice z 27.3. 1924, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1921-1927. Z historie útvaru SNV Plzeň, SNV Plzeň, Plzeň, 1978.

Se zhoršováním vojenskopolitické situace v druhé polovině třicátých let získali borští trestanci novou, netypickou práci. S žádostí o spolupráci se na JUDr. Štefku obrátil 15. prosince 1937 posádkový velitel plk.gšt. Bohumil Dvořák a žádal pro případ mimořádné situace poskytnutí 120 spolehlivých trestanců na nakládání zbraní a munice, protože: *„v Plzni je odbočka sborové zbrojnice 1 a rozsáhlá skladiště střeliva, ze kterých v mimořádných případech jest nutno s největší rychlostí dráhou a jinými dopravními prostředky instradovati střelivo. V mimořádných případech nelze k nakládání střeliva v muničních skladištích a k jejich přeložení do železničních vozů použití vojska. Vzhledem k exponovanému položení města Plzně snaží se vojenská správa možné vady předem eliminovati.“*⁶ Trestnice Bory vyšla vojenské správě vstříc a po získání souhlasu ministerstva spravedlnosti byl vyhotoven seznam sto dvaceti spolehlivých trestanců, kteří se na tuto práci dobrovolně přihlásili a v případě potřeby měli být kdykoliv za asistence dozorčí stráže a vojenského oddílu přepraveni na místo potřeby. Vzhledem k velkému počtu trestanců nasazených na práci pro vojsko nemohla trestnice zajistit dozor z řad vězeňského personálu, proto ostrahu trestanců vykonávali vojíni za velení vězeňské stráže.⁷ Trestanci pracovali pro plzeňskou posádku ve dnech 21.5-9.6. 1938 a odpracovali celkem 2 713 hodin k plné spokojenosti plzeňského vojenského velitelství: *„Oddíly v počtu od 6 do 62 trestanců zaměstnány byly nakládáním střeliva, výbušných látek a ostatého drátu, jednak ve vojenských prachárnách, jednak ve vojenských skladištích a na nádraží, pracovali i v noci. Pracovní oddíly dle posudku vojenských úřadů překvapujícím způsobem*

---

⁶ Žádost posádkového velitele plk.gšt. Bohumila Dvořáka č.j. 51/mob/37 z 15.2. 1937, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1935-1937.

⁷ Přípis ministerstva spravedlnosti č.j. 9982/37-13, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1935-1937. Přípis ředitelství trestnice posádkovému velitelství v Plzni č.j. Přes 6/37dův.-4 z 31.3. 1937, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1935-1937.

znameníte se osvědčily, daleko lépe, než stálí civilní vojenští dělníci, též prokázali naprostou ukázněnost.“⁸

Progresivní vězeňská soustava kromě kázně a práce kladla velký důraz na vzdělávání a mravní a kulturní výchovu vězňů. Těmto momentům mimopracovního života trestanců byla i na Borech věnována patřičná pozornost.

Účast na školním vyučování byla povinná pro trestance, kteří základy gramotnosti neovládali vůbec nebo jen velice omezeně. Ostatním vězňům bylo školní vyučování dle možností také umožňováno, pokud se ovšem nedopouštěli disciplinárních přestupků či špatně nepracovali. To, jaký význam byl prisuzován v trestnici ústavnímu vyučování, dokládá skutečnost, že doba strávená ve školní lavici se každému trestanci započítávala do celkového součtu odpracovaných hodin.

Trestanci- žáci ústavní školy navštěvovali třídu podle své národnosti a stupně dosavadního vzdělání. Celkem tedy fungovaly čtyři trestniční třídy: česká pro analfabety, česká pro pokročilé žáky, německá pro analfabety, německá pro pokročilé žáky. Z výročních školních správ ústavních učitelů se jich několik zachovalo, takže pro ilustraci můžeme doplnit, že např. ve školním roce 1915/1916 navštěvovalo trestaneckou školu celkem 51 českých a německých trestanců, všichni ve věku 20-40 let. O vyučovacích předmětech se dozvídáme taktéž ze zachovaných výročních správ ústavních učitelů. Třídy analfabetů byly vyučovány týdně následujícím předmětům: 1 hodina počtů, 1 hodina čtení a psaní, 1 hodina reálií, 1 hodina mravouky, 1 hodina občanské nauky, 1 hodina zpěvu a hudby. Pokročilí žáci se učili týdně 1 hodinu počtům a měřičství, 1 hodinu písemnosti a pravopisu, 1 hodinu reáliím, 1 hodinu mravouce, 1 hodinu občanské výchově, 1 hodinu zpěvu a hudbě. Němečtí trestanci v obou třídách pak měli týdně ještě 1 hodinu češtiny, čeští vězni naopak 1 hodinu němčiny. Možná by nás napadlo, jaké předměty byly u trestanců nejoblíbenější. I o tom se

---

⁸ Přípis ředitelství trestnice posádkovému velitelství v Plzni č.j. Pres. 207/38dův.-1 z 13.6.1938, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1938. Zpráva ředitelství trestnice

zmiňují ústavní učitelé ve svých zprávách. Tak například učitel Alois Kvasnička v roce 1921 konstatoval, že: „žáci jeví největší zájem o přednášky z mravouky a občanské nauky. Neboť v těchto přednáškách slyšeli o člověku z mnoha různých hledisek s nenápadnou umravňující tendencí. Příklad probírané látky: láska k lidem a láska k přírodě, charakter, práce, blahobyt, vděčnost, přátelství, egoismus a altruismus, účel života, strach, bol, vášeň, spánek a sen apod.“ Kromě těchto pravidelných předmětů byly pro trestance zařazovány mimořádné přednášky na různá výchovná a vzdělávací témata. A tak ve IV. čtvrtletí školního roku 1933/1934 připravil ústavní učitel pro české trestance tato rozmanitá témata: péče o chrup, ochrana civilního obyvatelstva proti bojovým plynům, o přísnosti a čase, Republika československá, dítě nad propastí, chudí hoši, kteří se proslavili, divadelní umění. V tomtéž období byla připravena pochopitelně i témata pro německé trestance: Zahlenwunder, Wunder der Technik, Wunder der Menschenlebens, Wunder der Tierwelt, Wunder der Physik und Chemie, Wunder der Erde und des Himmels, Wunder der Sprache.⁹

Kromě výše uvedeného vzdělávání trestanců působili zaměstnanci trestnice na své svěřence prostřednictvím celé řady dalších kulturních a výchovných aktivit. Součástí bohoslužeb byly kazatelské výchovné přednášky duchovních správců. Borská trestnice byla proslulá také vysokou úrovní hudebních těles a hudební výchovy, hudební produkce se nebránila dokonce ani soudobým moderním směrům, dokladem je i založení trestaneckého jazzového

---

ministerstvu spravedlnosti z 18.6. 1938, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1938.

⁹ Výroční zpráva za rok 1930, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres 1930-1932 Jahres-Bericht-Unterrichtsverhältnisse im Schuljahr 1915/1916, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1911-1916. Výroční správa o škole v trestnici za rok 1921, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1921-1927. Přehled látky přednášek pro českou skupinu vyučování ve IV. čtvrtletí 1933-1934, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1933-1934. Přehled látky přednášek pro německou skupinu vyučování ve IV. čtvrtletí 1933-1934, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1933-1934. Přípis ministerstva spravedlnosti č. 65238/37-13 z 2.12. 1937, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1935-1937. Dopis Společnosti pro hudební výchovu z 18. 2. 1938, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1938. Dopis Josefa Skupy z 13. 2. 1925, SOA Plzeň, fond Trestnice Bory, sign.: Pres. 1921-1927.

orchestru v roce 1937. Pamatováno bylo i na výchovný vliv literatury a vhodné četby, a tak měli odsouzení k dispozici knihovnu čítající několik tisíc svazků českých a německých knih. Zajímavou kulturní aktivitou vězňů bylo také zhotovování loutek a hraní loutkového divadla.

Nejen fakta obsažená v tomto krátkém příspěvku, ale především zachované dobové dokumenty a prameny tak napovídají, že v trestnici na Borech byl v období Rakouska-Uherska a první československé republiky s ohledem na dobové možnosti v maximální míře naplňován program pracovního uplatnění, vzdělávání a výchovy trestanců, a ne jen uskutečňováno pouhé pasivní žalářování, o jehož samotném efektu bylo možno již tehdy s úspěchem pochybovat.